

ПИВОВАРСЬКА К. Б., кандидат історичних наук, доцент

Полтавський кооперативний коледж Полтавської облспоживспілки

ПРАВОВА ОСНОВА ОБМЕЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Наша країна, як і вся планета, переживає особливі часи. Боротьба з новою інфекцією вимагає безпрецедентних засобів, в тому числі і обмеження реалізації прав людини. Виходячи із цього, спробуємо дати аналіз національному законодавству у цій сфері.

Ст. 3 Конституції України закріпила утвердження, що забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. За загальним правилом, права і свободи людини визначають засади правового захисту особи; належать їй від народження, а тому є природними і невідчужуваними, вони є необхідною складовою громадянського суспільства та правової держави зокрема; мають домінантне значення, бо поширюються на всіх людей, які проживають у тій або іншій державі; закріплені у національному законодавстві – конституціях країн; визнані міжнародним співтовариством.

Ч. 2 ст. 22 Конституції України зазначає, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані [1]. Разом з тим, визначаючи право на вільний розвиток кожної людини, держава закріплює за нею обов'язки перед суспільством, а також визначає межею свободи людини права і свободи інших людей. Таке обмеження є цілком правомірним, не суперечить принципу свободи кожної людини та повністю відповідає нормам міжнародно-правових актів у галузі прав людини, ратифікованих Україною.

Зокрема, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року у ст. 29 наголошує, що при здійсненні своїх прав і свобод людина має піддаватися тільки тим обмеженням, котрі встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших та задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту в демократичному суспільстві [2].

Тобто, ми можемо стверджувати, що у самому тексті Конституції міститься можливість обмеження прав і свобод людини.

Обмеження прав і свобод – правомірне, цілеспрямоване кількісне та (або) якісне применшення у процесі право реалізації тих можливих моделей поведінки (правомочностей), які складають основне право особи, з боку інших осіб [3, с. 17].

Однак, як вірно вказує І. І. Дахова, говорячи про обмеження прав і свобод людини, перш за все слід вказати, що обмеженню підлягає не саме право, а його реалізація [3, с. 19]. Тому нам теж здається цей термін більш вдалим. Ст. 64 Конституції України прямо зазначає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Таке положення повністю відповідає змісту ст. 21 про невідчужуваність та непорушність прав і свобод людини [1]. Відтак, ми можемо говорити лише про тимчасове обмеження реалізації цих прав.

Разом з тим, як стверджує А. В. Самотуга, Конституцією України (ст. ст. 33–35, 42, 63) встановлено законодавчі обмеження на здійснення таких прав і свобод, як свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на свободу світогляду і віросповідання, право на підприємницьку діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, права засудженого. Більше того, Конституцією

для обмеження різних категорій прав передбачено різні підстави: «...в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» (ч. 3 ст. 34); «...в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей» (ч. 2 ст. 35); або, взагалі, відсутня конкретизація підстав – «...за винятком обмежень, які встановлюються законом» (ч. 1 ст. 33) [4, с. 106].

Разом з тим ч. 2 ст. 64 передбачає можливість обмеження прав і свобод людини й громадянина «...в умовах воєнного або надзвичайного стану», але з вичерпним переліком прав, які не підлягають обмеженню за жодних підстав [1].

Крім Конституції України, законодавчою базою реалізації обмежень виступає також низка важливих законів: «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», «Про судоустрій і статус суддів», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру» та ін. У цих нормативно-правових актах наведено вичерпний перелік конкретних обмежень прав і свобод на період введення надзвичайного чи воєнного стану. Так, відповідно до їх приписів такими є: особливий режим в'їзду і виїзду; обмеження свободи пересування по території, де запроваджено надзвичайний стан; обмеження руху транспортних засобів і їх огляд; заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких устанавлюється судом; заборона страйків.

У найбільш небезпечних ситуаціях, наприклад, у зв'язку з надзвичайними ситуаціями технічного чи природного характеру, можуть

здійснюватися тимчасова чи безповоротна евакуація людей з місць, небезпечних для проживання; тимчасова заборона будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких пов'язана з ліквідацією надзвичайної ситуації тощо. В окремих випадках, зокрема, при масових порушеннях громадського порядку, виникненні міжнародних і міжнаціональних конфліктів, спробах захвату державної влади чи зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, можуть запроваджуватися комендантська година, обмеження або тимчасова заборона продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, спиртних напоїв тощо [5, с. 42].

Таким чином, ми бачимо, що в Україні на конституційному рівні запроваджена можливість тимчасового обмеження реалізації певних прав і свобод людини в умовах воєнного або надзвичайного стану, яка знайшла подальше закріплення в спеціальному законодавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Дахова І. І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання практика Європейського Суду з прав людини. *Форум права: електр. наук. фах. видання*. 2018. № 4. С. 17–25. URL : http://nbuv.gov.ua › FP_index.htm_2018_4_4.pdf.
4. Самотуга А. В. Обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина як предмет порівняльно-правового дослідження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 102–109.
5. Слінько Т. М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини і громадянина. Україна і Європейський Союз: Шлях до сталого розвитку: Збірник наук. статей за матер. і наук.-прак. конф. з евр. права (м. Харків, 24 квітня 2018 року) / ред. кол. А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, та ін. Харків, 2018. С. 41–46.